

Oponentský posudek disertační práce

Autorka:

Marie Jeřábková

Název práce:

Rodina a „věci“ s ní související

Autorka se rozhodla věnovat pozornost tématu, které je z hlediska pedagogického, psychologického a sociologického pojednáváno poměrně často, filosofická dimenze této problematiky bývá opomíjena. Marie Jeřábková usiluje o překonání samozřejmostních tvrzení a zároveň poukazuje k nesamozřejmosti utváření rodiny jako smysluplného a smyslodajného celku.

Ve struktuře práce najdeme tyto dominantní prvky:

- Filosofická východiska jako uvedení do tématu práce - zde autorka vychází zejména z podnětů Ballaufa, Patočky a Peškové. Významným motivem je prolamování každodennosti, což v dalším rozvinutí tématu práce představuje značný potenciál i pro futuro. Rovněž témata celkovosti, náhledu horizontu a rozvrhu skýtají primární terén předmětné problematiky.
- V návaznosti na různá vymezení manželství a rodiny, jak se s nimi autorka seznámila při pečlivém a důkladném studiu relevantní literatury, se Marie Jeřábková orientuje na proměny rodiny v čase a je možno se ztotožnit se závěry logoterapie, jak je rozpracovává Elizabeth Lukasová: „Zdraví rodiny nespočívá v blahobytu, ani v mimořádné sexuální aktivitě rodičů, ani v „hodných dětech“, ve velkém bytě ... Zdraví rodiny nespočívá opravdu v ničem jiném, než v troše dobré vůle a to vůle ke smyslu“: (citace ze s. 62 disertace)
- V souvislosti s dějinami, dějinností, dějinným vědomím je rozvíjena problematika globalizace, člověka a rodiny, přičemž není opomenut motiv „kulturní gramotnosti“, který by mohl být dále exploatován při řešení celé řady otázek. Za všechny jmenujeme alespoň tyto:
 - 1) předpoklady, bariéry a limity dorozumění mezi partnery
 - 2) předpoklady mezigeneračního dorozumění, jeho bariéry a limity

3) možnost dialogu, který překonává nástrahy kulturní diverzity a je obohacením vztahu mezi kulturami.

- Problematika pojetí dětství, domova a širšího historického kontextu podněcuje čtenáře k zamyšlení nad utvářením identity a místem hodnocení a sebehodnocení v sebetvorbě, popř. v sebedestrukci. Rovněž je podstatné nahlédnutí nebezpečí fenoménu fragmentace a ztráty prožitku srozumitelnosti celku.

- Celá disertace kulminuje v uchopení problematiky odpovědnosti a smyslu. Zde se autorka mimo jiné inspiruje Heideggerem (člověk odhaluje každé rozumění jako rozvrh) a Gadamerem. Disertantka konstatuje, „že „já“ má možnost vrátit se k sobě a objevit sebe sama jako součást světa, i přes složitost počátků – vržení do světa a „projitím“ mnoha chybami, pády ... tato proměna má pak zpětně vliv na okolí člověka a znovu se odráží k němu, avšak již v proměněné podobě“. (s. 106 disertace)

Logicky vyvstává téma smyslu života, smyslu počínání, přičemž v návaznosti na Frankla reflektuje okolnost, že „se ve stoupající míře dnešního člověka zmocňuje pocit bezsmyslnosti, který označil jako „existenciální vakuum“. Statistické průzkumy ukazují, že přibližně 20% lidstva trpí ztrátou smyslu a tendence je, zdá se, stoupající, ...“ (s. 115 disertace). Jak se podle autorky dotýká toto „existenciální vakuum“ možnosti utváření rodiny, na němž nesou spoluodpovědnost všichni její členové, přičemž partneři mají nejen na počátku roli rozhodující?

Další otázka, která se nabízí, souvisí s postřehem, že člověk v postmoderní době bere život spíše epizodicky, nikoli jako kontinuum. Není toto jeden z důvodů, proč mají partnerské vztahy krátkodobý a jakoby (nebo zcela) nezávazný charakter a že partneři nebudují identitu „MY“, RODINY?

Autorka správně uvádí, že „uchopit celek znamená spatřit smysl. Tzn. dát tomu, co se dosud jeví jako navzájem nesouvisející, „duchovní vazbou“ takovou souvislost, která nás zve, abychom se do ní sami zapojili. Smysl se tedy jeví jako zakotvení našeho bytí, v němž můžeme pro svůj život vždy znovu nacházet skryš. Neboť smysl jako odpověď na otázku „pro co?“ stále poukazuje na pouhý stav věcí k jeho další nejbližší souvislosti, a z tohoto hlediska jej teprve můžeme pochopit. Smysl zde vystupuje jako výzva spojená s veškerým rizikem, které člověk musí podstoupit.“ (s. 120, 121 disertace).

V závěru disertace se Marie Jeřábková pokouší zformulovat předpoklady změny, přičemž vychází z Komenského: „Věci lidské jsou sice pokažené, ale nepropadly úplné zkáze ...“ (s. 129). Člověk se musí naučit rozumět sám sobě (s. 135), má-li dospět, když kolísá, sáhne-li si na dno, ztrácí klid a jistotu, když

přesahuje sebe jako „střed světa“, provinil-li se, odpouští a hledá odpuštění. „Neodpustí-li člověk druhému, je stále v jakési síti neviditelné pavučiny.“ (s. 137) Tento moment je podstatný nejen při zakládání a udržování rodiny, přesto je jen málokdy zmiňován jako moment výchovy a sebevýchovy,

Autorka se posléze dobírá k závěrům o manželství, které chápe jako duchovně pracovní pospolitost založenou na celistvosti lásky. Dítě podle ní „potřebuje „vědět“, ve smyslu cítit, že rodiče svůj vztah myslí vážně a žijí jej“. (s.147) Konstatuje, že „čím méně bude rodina fungovat a vytvářet pro dítě zázemí, tím více bude ohroženější ... (?) Anebo je tomu naopak, řečeno slovy Levinase: „V okamžiku ohrožení, kdy je vše ztraceno, je vše možné.“ ... (?)

Závěrem shrnuji:

Předložená disertační práce je poctivým, osobně zaujatým pokusem o uchopení problematiky rodiny, podloženým studiem relevantní literatury. Autorce se podařilo nesklouzávat do banalit a zdánlivě triviální konstatování jsou zasazena do věrohodného kontextu. Z hlediska jazykové čistoty a stylistického lze vytknout některé chyby, zejména ve stavbě věty a v interpunkci (např. na s. 10, 14, 16, 20, 30, 62, 67, 76, 78, 84 a dalších).

Zmíněné nedostatky nesnižují tento příspěvek k reflexi problematiky rodiny, v němž se opravdu dokazuje, že „filosofie je nástrojem, kultivací horizontu, který člověk nesmí ztratit a neměl by ho také přestat vidět (i přes to bolavé), to, co je krásné proto, aby měl naději přežít, (vyjít z pouště) a mohl vést dál smysluplný a krásný život, ve kterém je ukryto mnohé ...“

Disertace je specifickým projevem „hermeneutiky“ naděje, je upřímnou a teoreticky zvládnutou výpovědí ve smyslu otevírání cest k sobě, k partnerství a rodičovství, a proto ji plně doporučuji k obhajobě.

K rozpravě, kromě otázek implicitně obsažených v posudku, navrhuji ještě tyto náměty:

- 1) Proč je relativně řídké uvažování o významu laskavosti a vlídnosti ve vztazích mezi lidmi?
- 2) Dědíme opravdu po svých předcích i zkušenosti? (s. 97 disertace)
- 3) Obširněji interpretovat konstatování „...“ (s. 120 disertace)

Doc. PhDr. Ilona Semradová, CSc.
Fakulta informatiky a managementu
Univerzita Hradec Králové